

Качурінер В. Л.,

здобувач кафедри права Європейського Союзу

та порівняльного правознавства

Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ В СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сутності інструментів регулювання екологічних питань у сфері виробництва в праві Європейського Союзу. Проаналізовано існуючу нормативну базу Європейського Союзу в сфері охорони навколишнього середовища.

Автор приділяє увагу систематизації інструментів, які використовуються для регулювання екологічних питань в сфері виробництва та значенні їх для України в світлі її подальшої інтеграції до Європейського Союзу.

Ключові слова: горизонтальні інструменти, Європейський Союз, охорона навколишнього середовища, сфера виробництва.

Постановка проблеми. З розвитком суспільства виробляється і споживається все більша кількість товарів. Сформовані в міжнародному, національному праві та на регіональному рівні екологічні принципи використовують набір вкрай розрізних правових інструментів, які роблять спробу систематично стимулювати кожен етап виробництва з метою зниження негативного впливу на навколишнє середовище. Спосіб посилення узгодженості в застосуванні екологічної політики ЄС здійснюється шляхом розробки законодавства, яке охоплює різні напрямки екологічної політики та різні сектори економіки.

Дослідження і публікації з теми. Загальнонауковою основою під час дослідження даного питання стали праці фахівців у галузі міжнародного права та права Європейського Союзу, серед яких: М.С. Андерсен, Н.В. Антонюк, Ю.С. Бут, В.В. Круглов, Т.В. Реднікова та інші. Але наукові дослідження інструментів регулювання екологічних питань у сфері виробництва в праві Європейського Союзу, незважаючи на отримані результати і накопичений досвід, потребують подальшого вдосконалення.

Мета статті – дослідити та систематизувати інструменти, які використовуються для регулювання екологічних питань в сфері виробництва в праві Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Спосіб посилення узгодженості в застосуванні екологічної політики ЄС здійснюється шляхом розробки законодавства, яке охоплює різні напрямки цієї політики та різні сектори економіки. Горизонтальне законодавство, в першу чергу, процесуальне законодавство, яке застосовується до процесів в промисловості та якого повинні дотримуватись підприємства в процесі планування, моніторингу та оцінки.

Горизонтальне законодавство використовує набір розрізних інструментів: стратегічні інструменти планування; добровільні інструменти; інформаційні інструменти та ринкові. Деякі з цих інструментів мають назву «Нові екологічні політичні інструменти» (NEPI). Вони не регулюють ті сфери, де функціонують старі інструменти, та базуються на техніці, яка містить інформаційні та економічні стимули [1, с. 95].

Зазначені інструменти не функціонують, якщо:

– компанії не докладають значних зусиль для своєї організації шляхом перегляду продуктивності;

– технології не записуються і регулярно не переглядаються;

– вплив будь-якого плану, програми або проекту на навколишнє середовище не фіксується;

– громадськість не інформують про стан навколишнього середовища (доступ до інформаційних директив);

– зусилля не направляються на розвиток галузей промисловості (ринкові інструменти).

В праві ЄС використовуються різноманітні стратегічні інструменти, які чітко вказуються в Договорі про функціонування ЄС, та інструменти планування:

– регламенти – це акти прямої дії, які підлягають прямому застосуванню в державах-членах ЄС, тобто ніякого подальшого національного законодавства впроваджувати не потрібно;

– директиви – найбільш загальна форма законодавства ЄС [2, с. 11-13];

– акти «м'якого права» – екологічні програми. Програма дій Європейського Союзу в області навколишнього середовища – це політико-правовий документ, який визначає пріоритетні заходи організації на найближчу перспективу і встановлює конкретні цілі і завдання, які ЄС досягає і виконує виходячи з сучасної ситуації. В період з 1973 року було прийнято вже сім таких програм;

– рішення – це акти прямої дії, які адресовані безпосередньо державам-членам ЄС, юридичним та фізичним особам. Широкого використання в сфері захисту навколишнього середовища не дістали;

– думки.

Останні два інструменти не мають значної юридичної сили та можуть не використовуватись як правові інструменти [3, с. 171].

До добровільних інструментів регулювання екологічних питань в сфері виробництва в праві ЄС можна віднести екологічний менеджмент та аудит, директива про комплексне запобігання і контроль над забрудненням, екологічні угоди.

У 2009 році Рада Європи та Європейський Парламент прийняли в першому читанні рішення про реформування двох ключових інструментів ЄС у галузі управління сталим споживанням і виробництвом – система екологічного менеджменту та аудиту (EMAS).

На даний момент передбачається посилити вимоги щодо періодичного надання підприємствами «екологічних» звітів, засвідчених незалежними експертами, використання спеціальних показників (індикаторів) для забезпечення якості і порівняльності даних на зовнішньому рівні. Ю.С. Бут вважає, що дана система повинна збільшити число компаній-учасниць програми EMAS, а також переслідує ціль знизити адміністративний тиск та витрати малих і середніх підприємств ЄС [4].

Директива про промислові викиди підвищує використання ресурсів та скорочує викиди більш як 50 000 великих промислових установок в ЄС, тим самим роблячи суттєвий внесок у стимулювання розвитку інноваційних технологій, екологізації економіки і зниження витрат виробництва в довгостроковій

перспективі [5]. Цей розвиток активізується за допомогою реалізації екологічної системи управління (EMAS).

Серед інструментів екологічної політики повинні бути також згадані інструменти, що мають добровільний характер, такі як добровільні угоди і «самозобов'язання», які зробили за останнє десятиліття багато кроків вперед саме в сфері екологічної політики. Цілком можливо, що добровільні угоди мають шанс зробити виробників повністю відповідальними, оскільки цілі ставляться безпосередньо на підставі пропозицій промисловості. Це може послужити подальшою мотивацією для промисловості і мобілізувати її ресурси у разі, якщо відповідність промислового підприємства своїм власним вимогам означатиме довіру до нього [6, с. 107]. Однак випадків, коли завдяки добровільним угодам зміни в процесі розробки продукції понад ті, які були б зроблені виробником в будь-якому випадку і без укладання добровільної угоди, поки ще не спостерігалося.

Щодо інформаційних та ринкових інструментів, то необхідно звернути увагу на екологічне маркування, доступ до інформації та екологічні збори [7, с. 262].

Схема екологічного маркування є частиною політики Європейського Союзу, яка націлена на зниження негативного впливу виробництва і споживання на навколишнє середовище, здоров'я, клімат і природні ресурси. Схема призначена для просування таких продуктів, які мають високий рівень екологічних показників за рахунок використання ЄС Ecolabel [9, с. 42-43]. З цією метою доцільно вимагати, щоб критерії, яким має відповідати продукція, ґрунтувались на кращих екологічних показниках. Ці критерії повинні бути простими для розуміння і використання, засновані на наукових даних (з урахуванням новітніх технологічних розробок) й орієнтовані на ринок ЄС.

З метою сприяння захисту права кожної людини нинішнього і майбутніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, кожна із сторін гарантує права на доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища у відповідності до положень Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища [10].

У Норвегії вже існує позитивний опит використання двох регулятивних (нормативних) інструментів: екологічні податки і збори та принцип юридичної відповідальності за забруднення [8, с. 293]. Інші країни-члени ЄС можуть запозичити практику застосування цих інструментів.

Структура надходжень екологічних платежів в Україні характеризується певною нестабільністю, за період 2010-2012 рр. частка зборів за забруднення навколишнього природного середовища зменшилася на 9,1%, тоді як позови про відшкодування збитків і втрат, заподіяних у результаті порушення законодавства про охорону природи за цей період, зросли на 8,8%. Ця тенденція може свідчити про спроби ухилитися від сплати екологічного податку, що негативно впливає на стан дохідної частини Державного бюджету України та визначає шляхи для подальшого вдосконалення законодавства України.

Висновки. Отже, до інструментів регулювання екологічних питань в сфері виробництва в праві Європейського Союзу можна віднести наступні: стратегічні інструменти планування (Договір про функціонування ЄС, регламенти, директиви, екологічні програми); добровільні інструменти (екологічний менеджмент та аудит, екологічні угоди); інформаційні інструменти (доступ до інформації) та ринкові (екологічне маркування, екологічні податки та збори). Використання всього комплексу зазначених інструментів дозволяє ефективно забезпечити за-

хист навколишнього середовища в сфері виробництва, є актуальним для нашої держави в світлі подальшої інтеграції України до Європейського Союзу.

Література:

1. Louka E. Conflicting Integration: The Environmental Law of the European Union / Elli Louka. – Intersentia nv, 2004. – 310 p.
2. Gillies D. A Guide to Ec Environmental Law / D. Gillies. – Earthscan, 1999. – 185 p.
3. Consolidated version of the Treaty on and the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Communities C 326. – 2012. – 412 p.
4. Бут Ю.С. Управління процесами використання природних ресурсів в країнах Європейського Союзу : екологічний аспект / Ю.С. Бут // Виртуальна бібліографічна справка. Об'єднинена справочна служба бібліотек України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_2/But_211.htm
5. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control) // Official Journal. – L 334, 17/12/2010. – P. 17–19.
6. Редникова Т.В. Современные тенденции развития экологической политики в области производства продукции в Европейском Союзе / Т.В. Редникова // Политика и общество : Научный гуманитарный журнал. – 2006. – № 6. – С. 102–107.
7. Антонюк Н.В. Європейський Союз : політика, економіка, право : навчальний посібник / Н.В. Антонюк, М.М. Микієвич. – Львів, 2005. – 532 с.
8. Andersen M.S., Liefverink D. European Environmental Policy : The Pioneers / M.S. Andersen, D. Liefverink D. – Manchester University Press, 1997. – 340 p.
9. Круглов В.В. Законодательство Европейского Сообщества в сфере охраны окружающей среды в промышленности / В.В. Круглов // Экологическое право. – 2005. – № 2. – С. 42–46.
10. 2005/370/EC : Council Decision of 17 February 2005 on the conclusion, on behalf of the European Community, of the Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters // Official Journal. – L 124, 17/05/2005. – P. 1–3.

Качуринер В. Л. Инструменты регулирования экологических вопросов в сфере производства в праве Европейского Союза

Аннотация. Статья посвящена раскрытию сущности инструментов регулирования экологических вопросов в сфере производства в праве Европейского Союза. Проанализирована существующая нормативная база Европейского Союза в сфере охраны окружающей среды.

Автор уделяет внимание систематизации инструментов, которые используются для регулирования экологических вопросов в сфере производства и значении их для Украины в свете ее дальнейшей интеграции в Европейский Союз.

Ключевые слова: горизонтальные инструменты, Европейский Союз, охрана окружающей среды, сфера производства.

Kachuriner V. Regulatory instruments environmental issues in the sphere of production in the European Union law

Summary. The article is devoted to disclose the essence of the regulatory instruments of environmental issues in the sphere of production in the European Union law. Analyzed the current regulatory framework of the European Union in the field of environmental protection.

The author pays attention to the systematization of the tools that are used for regulation of environmental issues in the sphere of production and value them for Ukraine in the light of its further integration into the European Union.

Key words: horizontal instruments, European Union, environmental protection, production sphere.